

Krzysztof Fedorowicz

Wojska obrony terytorialnej i milicja ludowa jako uzupełniający komponent sił zbrojnych Białorusi

W systemie bezpieczeństwa narodowego Białorusi ważną rolę, oprócz sił zbrojnych, pełnią wojska obrony terytorialnej. Ta formacja zwiększa zdolność obronną państwa oraz nadaje jej charakter narodowy. Z kolei w przypadku konfliktu zbrojnego powołana do życia w 2023 r. milicja ludowa ma pełnić rolę ruchu partyzanckiego.

Początki. Pojęcie „obrony terytorialnej” pojawiło się w białoruskim ustawodawstwie już w 1992 r. Założono, że będzie ona integralną częścią działań obronnych Republiki Białorusi i zostanie zorganizowana według zasady terytorialno-strefowej. Tryb jej przygotowania, zadania, a także uprawnienia pozostawiono do określenia prezydentowi. Jednak dopiero w 2001 r. po raz pierwszy przeprowadzono pobór 1,8 tys. rezerwistów, popularnie zwanych „partyzantami”. W 2002 r. podczas ćwiczeń operacyjno-taktycznych „Berezina-2002” ćwiczone praktyczne działania wojsk terytorialnych w obwodzie borysowskim oraz na terenie miasta Borysów.

Konieczność powołania nowego komponentu, uzupełniającego siły zbrojne, uzasadniano głównie szeroko pojętymi zmianami istoty wojny i nowym charakterem walki zbrojnej. Argumentowano, iż współczesna wojna nie jest już typową konfrontacją zbrojną z czasów II wojny światowej. Wskazywano na tzw. wojnę bez reguł, gdzie pierwotnym celem zniszczenia nie są same siły zbrojne, ale infrastruktura państwa i zasoby ludzkie. Zdefiniowano nowy rodzaj wojny, gdzie nie ma jednej linii frontu, a siły oraz środki wroga są rozproszone i obejmują jednocześnie rozległe terytoria. Nikt nie ogłasza rozpoczęcia konfliktu, a przejście od pokoju do wojny następuje niemal niezauważalnie. Ponadto zwracano szczególną uwagę na fakt, iż cechą współczesnych działań wojennych jest powszechne stosowanie terrorystycznych metod walki. Głównym zagrożeniem są nie tylko regularne armie, ale także organizacje przestępcze i ekstremistyczne. Przyjęto założenie, że obrona terytorialna będzie odgrywać ważną rolę w systemie zapewnienia bezpieczeństwa militarnego Białorusi. Nie będzie ona jednak zastępować sił zbrojnych, lecz będzie ich uzupełnieniem. Tym samym postanowiono powierzyć obronie terytorialnej zadania obejmujące ochronę obiektów strategicznych oraz elementów infrastruktury wojskowej i cywilnej.

Cele i zadania wojsk obrony terytorialnej. Kształtowanie profesjonalnego systemu obrony terytorialnej Białorusi rozpoczęto w roku 2011, kiedy to opublikowany został dekret prezydenta Republiki Białorusi z 1 lutego 2011 r. „W sprawie zatwierdzenia Regulaminu obronności terytorialnej Republiki Białorusi”. Przyjęty akt prawny kompleksowo regulował kwestie powołania, funkcjonowania i realizacji określonych zadań przez wojska obrony terytorialnej. Tym samym kwestia funkcjonowania na stałe obrony terytorialnej w systemie obronnym Białorusi została definitywnie przesądzona i stała się trwałym elementem systemu bezpieczeństwa.

Zgodnie z przyjętymi uregulowaniami prawnymi, celem obrony terytorialnej jest nadanie obronności charakteru narodowego, zwiększenie zdolności organizacji wojskowej do ochrony suwerenności i integralności terytorialnej Republiki Białorusi oraz tworzenie warunków do zrównoważonego funkcjonowania organów i organizacji rządowych, gospodarki, obiektów infrastrukturalnych i życia ludności w przypadku zagrożenia militarnego oraz w czasie wojny.

Do najważniejszych zadań obrony terytorialnej należą: bezpieczeństwo i obrona obiektów; realizowanie indywidualnych zadań bojowych wspólnie z formacjami wojskowymi sił zbrojnych Białorusi podczas odpierania aktu agresji zbrojnej; walka z powietrznymi siłami dywersyjnymi i nielegalnymi grupami zbrojnymi; prowadzenie walki zbrojnej na terytorium czasowo zajęтым przez wroga; udział we wzmacnianiu ochrony odcinków granicy

państwowej; eliminowanie skutków użycia broni przez wroga oraz udział w realizacji środków zapewniających utrzymanie stanu wojennego i innych środków obronności Republiki Białorusi.

Do realizacji tych zadań powołano wojska obrony terytorialnej, w skład których wchodzi wojska terytorialne, formacje specjalne oraz jednostki wojskowe wojsk wewnętrznych MSW. W funkcjonowaniu wojsk obrony terytorialnej przyjęto zasadę, że realizują one misje bojowe na terenie swojego zamieszkania, a ich wsparcie powierzane jest władzom lokalnym. Zakłada się, że system obrony terytorialnej nie pociąga za sobą znacznych nakładów finansowych i jest najbardziej ekonomicznym sposobem utrzymania zdolności obronnej państwa. Oddziały terytorialne składają się organizacyjnie z jednostek i pododdziałów wojskowych. Strukturę i liczebność wojsk zatwierdza prezydent. Szacuje się, że siły białoruskiej obrony terytorialnej liczą ok. 120 tys. osób. Wojska obrony terytorialnej podlegają mobilizacji tylko podczas wojny lub napiętej sytuacji wojskowo-politycznej. Oddziały obrony terytorialnej składają się z osób, które odbyły służbę i znajdują się w rezerwie.

Ogólne kierownictwo nad obroną terytorialną sprawuje prezydent jako naczelny dowódca Sił Zbrojnych. W 2011 r. utworzono nowy, samodzielny wojskowy organ dowodzenia – Departament Obrony Terytorialnej, który podlega bezpośrednio szefowi Sztabu Generalnego Sił Zbrojnych. Obrona terytorialna ukształtowana została na zasadzie administracyjno-terytorialnej z elastycznym systemem zarządzania, który podlega ciągłemu rozwojowi. Utworzono siedem stref obrony terytorialnej, odpowiadających terytorialnie obwodom i miastu Mińsk, oraz 92 okręgi obrony terytorialnej. Bezpośrednie kierownictwo obroną terytorialną w strefach i okręgach sprawują kierownicy terenowych organów wykonawczych i administracyjnych oraz właściwi członkowie lokalnych rad obrony. Szefem strefy obrony terytorialnej danego obwodu jest przewodniczący regionalnego komitetu wykonawczego, który w czasie wojny stoi na czele odpowiedniej rady obrony. Za organizację obrony terytorialnej osobiście odpowiadają szefowie stref i okręgów, którym podlegają wojska terytorialne oraz inne siły obrony terytorialnej zlokalizowane na ich terenie. Wojska obrony terytorialnej regularnie uczestniczą we wszystkich ćwiczeniach i szkoleniach prowadzonych w Siłach Zbrojnych Republiki Białorusi.

Milicja ludowa. Alaksandr Łukaszenka podczas posiedzenia Rady Bezpieczeństwa Narodowego 20 lutego 2023 r. poinformował, że z uwagi na sytuację w Ukrainie i zwiększoną aktywność militarną Polski i Litwy w pobliżu granic Białorusi, konieczne jest powołanie do życia milicji ludowej. Jego zdaniem, wszyscy obywatele (niezależnie od płci) powinni przynajmniej umieć posługiwać się bronią, aby w razie potrzeby chronić swoją rodzinę i dom. Z kolei sekretarz Rady Bezpieczeństwa Narodowego Alaksandr Wolfowicz wyjaśnił, że milicja ludowa na Białorusi będzie formacją nowego typu, mającą chronić kraj, jeśli pojawi się taka potrzeba. Zwrócił uwagę, iż w ten sposób wzrośnie liczba uzbrojonych obrońców państwa. Milicja ludowa ma stanowić rezerwę dla obrony terytorialnej, a w przypadku działań wojennych ma przekształcić się w ruch partyzancki. Tym samym w połowie 2023 r. obie izby parlamentu Białorusi uchwaliły „Ustawę o milicji ludowej”, którą 17 lipca 2023 r. podpisał Alaksandr Łukaszenka.

Udział obywateli w działalności milicji ludowej opiera się na zasadzie dobrowolności. Głównymi zadaniami są pomoc terytorialnym organom w wykonywaniu ich uprawnień w trakcie trwania stanu wojennego oraz ochrona mienia przed przestępczością i nielegalnymi atakami. Zdaniem ministra obrony narodowej Białorusi, konieczność przyjęcia tej ustawy wynika z dwóch czynników. Po pierwsze, polega to na stworzeniu dodatkowych warunków utrzymania ładu i porządku w okresie stanu wojennego na terenach, które będą w niewielkim stopniu objęte działaniami organów spraw wewnętrznych i wojska. A są to przede wszystkim osady wiejskie oraz poszczególne miasta regionalne. Drugim czynnikiem jest zapewnienie obywatelom, którzy nie zostaną objęci działaniami mobilizacyjnymi, możliwości udziału w obronie kraju.

Do głównych zadań milicji ludowej należą przede wszystkim ochrona domu, mienia oraz podejmowanie, wspólnie z policją, działań mających na celu zapewnienie prawa i porządku. Członkowie milicji ludowej będą stacjonować w miejscu zamieszkania i wykonywać swoje codzienne obowiązki zawodowe. W razie potrzeby pracodawca będzie mógł zwolnić ich z pracy, zachowując przy tym ich płace i miejsca pracy. Według obliczeń wojskowych liczba milicji ludowej docelowo ma wynosić ok. 100-150 tys. Ministerstwo Obrony Narodowej nie wyklucza jednak, że ochotników może być więcej.

Wnioski. Białoruska obrona terytorialna jako element uzupełniający pełni funkcje pomocnicze i rezerwowe wobec sił zbrojnych. Jej atuty to realizacja działań w miejscu zamieszkania członków oddziałów oraz niewielki koszt utrzymania. W sytuacji konfliktu zbrojnego ma pełnić zadania odciążające główne siły zbrojne. W obecnej sytuacji zwraca uwagę możliwość wzmocnienia ochrony odcinków granicy państwowej Republiki Białorusi przez jej oddziały, co stwarza prawdopodobieństwo wykorzystania obrony terytorialnej do działań destabilizacyjnych na granicy.

Z kolei powołana niedawno milicja ludowa opiera się na zasadzie dobrowolności i ma stanowić w ewentualnym konflikcie element partyzancki, bazujący na doskonałej znajomości terenu działania. Biorąc jednak pod uwagę masowy charakter nowej formacji i jej funkcjonowanie w lokalnym środowisku, może być ona wykorzystywana nie tylko do działań obronnych, ale także jako element kontrolno-inwigilacyjny wobec najmniejszych wspólnot lokalnych Białorusi, nieobjętych jeszcze systemem powszechnej kontroli. Obie formacje są próbą budowania narodowego charakteru systemu bezpieczeństwa poprzez włączenie w jego ramy jak największej części społeczeństwa, które partycypując w tym, będzie jednocześnie poddane wnikliwej kontroli.